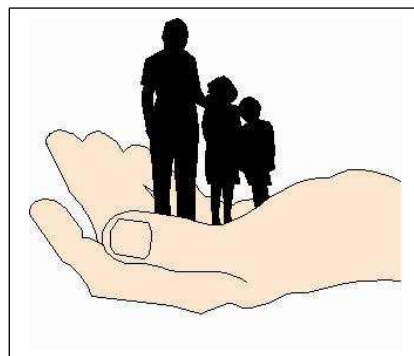


ENDRUPSKOLENS OMSORGSPLAN

for mødet med mennesker i sorg



Indledning

Ved en elevs død

Ved dødsfald i personalegruppen

Ved dødsfald i eleverns nærmeste familie

Ved ulykker

Indledning

Vi kan ikke beskytte børn mod den store smerte, det er at miste noget betydningsfuldt i livet. Men vi kan hjælpe dem i den vanskelige tid, der følger, og give dem den tryghed og accept der skal til, for at udtrykke det, der smerter og gør ondt.

Der er god grund til at personalet er rustet til såvel at skabe rum for samtaler om følelser og hændelser i børnenes liv og omverden og behandle emner som: Godt og ondt, glæde og sorg samt at håndtere den svære opgave, der opstår, når børn rammes af sorg.

Denne omsorgsplan fastlægger procedurer, ansvarsfordeling og opgavefordeling, hvis det værste skulle ske.

Planens temaer er

- ved en elevs død
- ved dødsfald i personalegruppen
- ved dødsfald i eleverns nærmeste familie
- ved ulykker

De berørte aspekter centreres om:

1. Information: Hvem giver information til hvem – og hvordan?
2. Konkrete tiltag: På hvilken måde markeres dødsfaldet, så sorgen og tabet bliver synligt og på den måde legalt at tale om?
3. Opfølgning på tab: Hvorledes kan skole/SFO hjælpe barnet/børnene og eventuelt de efterladte til at komme igennem den svære tid, der følger efter et dødsfald?

Information gives overordnet til de relevante personer eller grupper. Hvem disse er, i hvilken rækkefølge der skal informeres og hvordan informationen gives, afhænger af situationen og

omstændighederne forbundet med denne. Der vil ofte være tale om situationer præget af forvirring og af mangel på konkret viden.

Derfor må uigennemtænkte handlinger og rygtedannelse modvirkes og en klar ansvarsfordeling aftales.

Ved en elevs død

Information

Den første, der får kendskab til dødsfaldet, kontakter skolelederen. Derefter aftales nedenstående med forældrene af enten klasselærer eller skoleleder,

- Skolelederen kontakter klasselæreren
- Skoleleder underretter skolens øvrige personale i både skole og SFO og organiserer flagning, når alle er informeret om det skete. Senere på dagen arrangerer skolelederen en kort mindehøjtidelighed med et minuts stilhed
- Elevens klasse underrettes af klasselæreren, som sammen med teamet tilrettelægger resten af skoledagen og samværet i klassen.
- Tal åbent og konkret om det skete
- Lad eleverne tale om det, de tænker på og føler
- Klasselærer sørger for at ingen elev er alene efter skoletid, og at der overleveres til personalet i SFO/Klub.
- Skolens øvrige klasser underrettes af deres lærere, som tilrettelægger samværet efter det konkrete behov (afhængigt af relationen til den pågældende elev, eventuelle søskende i klassen m.v.)
- Skoleleder og klasselærer kontakter i fællesskab forældrene i den afdøde elevs klasse og opfordrer dem til at tale konkret og åbent om det indtrufne i hjemmet.
- Det er evt. en god idé med et forældremøde en af de første dage.
- Skolelederen sender en kort meddelelse til alle hjem, så alle skolens forældre har fået den samme information.

Konkrete tiltag

Det er vigtigt, at klasselæreren sammen med teamet omkring klassen tager initiativ til "ritualer", der markerer for børnene, hvad der er hændt. Klasselæreren kan søge hjælp hos

Ritualerne medvirker til at:

- reducere uvirkelighedsfølelser
- hindre fantasier
- hjælpe børnene med tankemæssigt at få styr på dødsfaldet

- stimulere barnet til at give følelsesmæssigt udtryk for sit tab
- give barnet mulighed for at tage konkret afsked med den døde
- give børn og voksne en fælles oplevelse, som kan blive udgangspunkt for senere samtaler

Samvær med den/de berørte klasser

Klasselæreren bliver sammen med en lærer/pædagog fra teamet i klassen de første par timer efter, at klassen har modtaget besked om dødsfaldet.

Indledningsvis fortæller lærerne/pædagogen, hvad de vil tale med eleverne om de næste timer, afpasset efter elevernes alder.

Det kan være

- fakta om dødsfaldet – tal åbent og konkret
- tanker og følelser – lad eleverne tale om det, de tænker og føler
- begravelsen

For at undgå rygtedannelser må alle have fælles viden om, hvad der er sket.

Klasselæreren og teamet kan i samarbejde med skolens ledelse søge sagkyndig bistand i PPR eller ved kontakt til Modtagelsen i Center for Familie og Unge.

Det er vigtigt at der er en direkte kontakt og samarbejde mellem klasselæreren og afdødes forældre. Det er desuden vigtigt, at der foregår et tæt samarbejde mellem klasselæreren og klassens forældre.

Tanker og følelser: Kan evt. omhandle sorgens fire faser, skyldfølelser, om meningen med livet. Her er det vigtigt, at alt foregår i dialog med eleverne.

Passende sange kan virke stærkt og forløse følelser, tegninger ligeså. Den berørte familie vil blive glad for et brev fra klassen. Afdøde elevs bord og stol står tom og kan smykkes med blomster og lys og evt. et billede af den døde kammerat. Bord og stol forbliver tomme en tid efter.

AKT-lederen, som kan hjælpe med at skabe kontakt til relevante faggrupper, som kan være en hjælp i processen.

Begravelsen

- Kontakt til forældrene, angående elevernes eventuelle deltagelse.
- Plan for deltagelsen, blomster m.v.
- Hvad skal der ske ved begravelsen?

Elevernes forældre og klassekammerater deltager eventuelt og efter aftale med familien. På begravelsesdagen hejses skolens flag på halv stang, og der holdes evt. en kort mindehøjtidelighed for alle på skolen.

Hvis eleverne deltager i begravelsen aftales, hvad der skal ske efter begravelsen. Hvor går man hen? Eleverne forbliver sammen en stund, ingen går alene hjem lige efter. Børnene har brug for at være sammen om dette.

Afslutning: Hvad har vi nu været igennem. Opsummering om, hvad der er normalt/eventuelt unormalt. Snak om eftervirkninger og om betydningen af at tale videre med andre om det skete, gerne forældrene om, hvordan forløbet har været.

Opfølgning på elevs dødsfald

Forandringer og tab som en naturlig proces. Det bør være naturligt at opbygge en kultur i klassen, der formidler, at her deler vi, hvad der sker med os og vore nærmeste. Det vil sige, at man er åben for spørgsmål om død og begravelse, at man står for en holdning, der viser, at livet har både lyse og mørke sider. At glæden såvel som sorgen skal have plads i et ordentligt menneskeliv. Det medfører, at vi interesserer os for hinandens liv og derfor deler op- og nedture. At vi tør vise vores følelser.

Ovenstående er i alle tilfælde et godt afsæt for efterbehandling, når sorgen indtræffer. Vær opmærksom på:

Sorgens fire stadier

- Chokfasen: Et øjeblik til et par døgn
- Reaktionsfasen: Kan være flere uger
- Bearbejdningsfasen: Kan vare over et år
- Nyorienteringsfasen: Vil altid bestå. Et år, der aldrig forsvinder

Lad også på længere sigt eleverne få mulighed for at tale om dødsfaldet. De har behov for at bearbejde hændelsen i takt med deres mentale udvikling.

Nedenstående kan eventuelt indgå i efterbehandlingen det første år:

- Jævnligt at tage fat i hændelsen i tiden efter, f.eks. på klasemøder.
- Vær opmærksom på signaler fra eleverne.
- Emner om tab og døden tages op i undervisningen. Giv plads for følelser
- På efterfølgende forældremøder følges hændelsen op
- Pas særligt på elever, der for nylig har lidt et andet tab (skilsmisse eksempelvis)
- Besøg ved gravstedet
- Mindedage ved jul, fødselsdag osv.
- Husk at skabe netværk for den eller de elever, der har mistet en kammerat
- Sørg for at børnene har en fælles historie (undgå rygtedannelser)

- Vær åben og ærlig omkring dine egne følelser
- Giv alderssvarende, konkrete forklaringer
- Hjælp børnene til erindringer
- Vær opmærksom på elevernes utryghed: Det kan også ske for mig
- Tag kontakt til afdøde elevs forældre – aftal evt. besøg i hjemmet. Inviter dem i klassen og til forældremøde og lad eleverne skrive breve til dem.

Ved dødsfald i personalegruppen

Information

- Den første der får kendskab til dødsfaldet kontakter skolelederen
- Skoleleder underretter skolens personale og organiserer flagning, når alle elever og personale er informeret om det skete. Senere på dagen arrangerer skolelederen en kort mindehøjtidelighed
- Klasserne informeres af klasselærerne, som resten af skoledagen tilrettelægger
- samværet i klassen. Klasselærerne sørger for, at der overleveres til personalet i SFO/Klub.
- Såfremt en klasselærer/pædagog er død informeres klassen af en velkendt lærer/pædagog, som tilrettelægger samværet/undervisningen af dagen. Ingen elev bør være alene efter skoletid.
- Tal åbent og konkret om det skete
- Lad eleverne tale om deres tanker og følelser.
- Skoleleder og årgangsteam kontakter i fællesskab forældrene i den/de berørte klasser og opfordrer dem til at tale åbent om det indtrufne i hjemmet.
- Skolelederen sender en kort skriftlig meddelelse til alle hjem, så alle skolens forældre har fået den samme information.
- Skolelederen informerer personalet om begravelsen og personalets evt. deltagelse
- Elevernes deltagelse drøftes
- Mindehøjtidelighed/samvær for personalet forberedes eventuelt

Konkrete tiltag i forhold til berørte elever/klasser

En lærers eller pædagogs død vil berøre mange børn stærkt. Igen er det vigtigt, at børn og voksne er sammen og forholder sig til det skete.

Lige efter dødsfaldet kan læreren/pædagogen kan tale med eleverne om:

- Fakta og om, at eleverne må give udtryk for deres følelser og tanker, og at de skal tale videre om det i hjemmet.

- Sagkyndig bistand kan tilkaldes.
- Mindehøjtidelighed afholdes i den/de berørte klasser dagen efter meddelelsen.
- Eventuelt møde i skolens pædagogiske råd om konkrete opgaver i forbindelse med dødsfaldet bl.a. kontakten til de pårørende.

Opfølgning

- I denne situation er det vigtigt med kollegial støtte.
- Vær opmærksom på forskellige sorgreaktioner hos eleverne. Drejer det sig om en kær og elsket lærer/pædagog, kan der komme ret voldsomme reaktioner hos enkelte børn hurtigt efter, andre vil reagere efter længere tid.
- Nogle børn reagerer med skyldfølelse: Er det min skyld, han døde, fordi jeg syntes, han var dum? Hvorfor kan jeg lege og have det sjovt, når andre er kede af det?
- Samtaler i klassen er meget vigtige indslag for at legalisere følelsen af tab og normalisere sorgen.
- Samtalerne kan eventuelt som et rammeværk indeholde følgende punkter:
 - a) Fakta
 - b) Tanker
 - c) Reaktioner
 - d) Information
 - e) Afslutning

Ved dødsfald i en elevs nærmeste familie

Information

- Skoleleder/klasselærer underretter de berørte lærere (specielt klasselærer) samt SFO.
- Den berørte klasse og evt. parallelklasser orienteres, så vidt det er muligt, efter aftale med hjemmet og det berørte barn af klasselærer, som resten af dagen tilrettelægger samvær/undervisning i klassen
- Familien vil blive kontaktet af klasselæreren hurtigst muligt med tilbud om støtte og hjælp til barnet.
- Klasselæreren taler konkret med klassen om det, der er sket, mens eleven ikke er til stede
- Lad eleverne tale om deres tanker og følelser og de almindelige sorgreaktioner der kan komme. Eleverne forberedes på, at den berørte kammerat kan være mere sårbar end ellers, og at de derfor bør vise ekstra omtanke
- Klassen kan sende breve eller tegninger til barnet

- Klasselærer orienterer forældrene i den/de berørte klasser efter aftale med den pågældende elevs hjem
- Ved dødsfald er det væsentligt, at familien bliver kontaktet inden begravelsen. Det aftales, om lærer/pædagog og evt. klassekammerater deltager i begravelsen.
- Efter begravelsen kan klassen gå på kirkegårdsbesøg
- Ved elevens tilbagekomst i klassen:
 - Klasselæreren tager sig særligt af eleven den følgende tid. Daglig personlig kontakt er nødvendig
 - Hele klassen forberedes på modtagelsen af den berørte elev. Det er vigtigt, at han/hun ikke føler sig overset. Eleven vil gerne kontaktes af kammeraterne og få lov til at fortælle om det skete.
 - Der kan eventuelt sættes en blomst på elevens bord for at markere omsorg.
 - Tænd eventuelt et lys på katederet. "Vi tænder et lys og tænker på Andreas' mor/bror".

Opfølgning

Vær opmærksom på elevens sorgreaktioner. Nogle bearbejder hurtigt sorgen efter dødsfaldet, andre får mærkbare reaktioner noget efter.

Skyldfølelse af forskellig art, alt efter barnets alder er typisk udslag af sorgreaktioner. "Var det min skyld han/hun døde?"

Det er godt at normalisere sorgprocessen.

Der kan være brug for ekstra hjælp ved

- tydelige og længerevarende adfærdsændringer
- alvorlige problemer med skolearbejdet
- vedblivende og stærke minder, der plager
- psykosomatiske gener: mave- og hovedpine

Klasselæreren indtager en central position såvel med kontakt til det/de berørte hjem, som til den elev/de elever, der har mistet.

Sorgen over at have mistet en forælder overstås ikke i løbet af nogen måneder. Det er hårdt og bevirker oftest, at barnet har svært ved at lære – svært ved at koncentrere sig.

Børn, der er anderledes, risikerer at blive drillet – også hvis det anderledes består i, at deres far eller mor er døde.

Giv barnet ekstra tryghed ved at se, høre på det, forstå det, spørge til dets velbefindende.

Regelmæssig kontakt til den/de efterladte forældre.

Ved ulykker

Skolen er en stor arbejdsplads med mangfoldige aktiviteter både udenfor og indenfor skolens rammer. Ofte vil enkeltelever eller grupper af elever færdes på steder, hvor en ulykke kan indtræffe. Afhængig af ulykken eller voldsepisodens omfang vil børn blive meget berørte af det oplevede og have brug for at tale om det.

Skoleleder indkalder til formøde med deltagelse af relevante lærere. Mødets formål er at

- få overblik om hvem, der er berørt
- indsamle information
- drøfte og aftale forholdsregler

Information

- Skoleleder underretter klasselærer og øvrige lærere før børnene samt SFO.
- Den samlede personalegruppe i skole og SFO orienteres om hændelsesforløbet.

Information til den/de berørte klasser

- Klasselærer underretter og tager sig af klassen resten af dagen (holder om muligt klassen samlet)
- Vær om muligt to lærere sammen under informationsforløbet
- Giv elev/forældre mulighed for selv at informere
- Giv børnene mulighed for dagen igennem at spørge og fortælle om, hvordan de har det. Børnene skal konkret have mulighed for at drage omsorg for hinanden. Alle børn bør forlade skolen med tilnærmelsesvis samme forståelse af det skete.
- Al information bygger på kontakten til det berørte hjem.
- Ansvar for kontakten til hjemmet påhviler lærerne, da hjemmet sjældent har ressourcer til udadvendt kontakt.

Der bør ved kontakten:

- Samles information om situationen/hændelsen
- Afklares hvorledes barnet/hjemmet vil have budskabet formidlet ud i klassen, og på hvilken måde
- Informeres om hvad der foregår i klassen/på skolen
- Afklares praktiske ting i forbindelse med forløbet (sygebesøg, begravelse m.v.)

Opfølgning

- Tag kontakt til hjemmet, hvis en elev ikke møder i skolen efter en ulykke – især hvis det drejer sig om vidner til ulykken.
- Tal ærligt med eleverne om, hvad der rent faktisk skete ved ulykken. Alle skal have samme forståelsesramme.
- Elevernes reaktionsmønstre er ikke ens. En del elever ser ud til ikke umiddelbart at reagere, men kan få reaktioner senere. Eventuelt efterbehandling til særligt sårbare elever.
- Er en elev indlagt på sygehus som følge af ulykken, holder klasselæreren kontakt med hjemmet.
- Hvis en elev får varige men efter ulykken forestår en særlig opgave ved genforeningen med klassen.

Omsorgsplanen er vejledende. Der kan ske ændringer i proceduren alt efter den aktuelle sag/situation